

LOM-hört 28

Årgång 15, mars 2008

Red: Henrick Blank m fl

I detta nummer:

1. Ordföranden har ordet (s. 1)
2. Årsmötet 2008 (s. 1)
3. Årsavgiften för 2008 (s. 1)
4. Välkommen till årets LOM-inventeringar (s. 1)
5. Ljusare framtid för lommarna i Sturven (s. 3)
6. Nationellt LOM-seminarium 4 oktober (s. 3)
7. Lommar i Västra Götaland (s. 3)
8. Lommar och vindkraft (s. 4)
9. Två LOM-vänner borta (s. 5)

Ordföranden har ordet

Svenska lomföreningens/Projekt LOMs 15:e verksamhetsår har just inletts. I detta nummer kommer ni som läsare att känna igen flera av punkterna från tidigare år. Mycket av vår verksamhet bygger ju på inventeringarna och för att resultatet från dessa ska kunna jämföras från år till år är det viktigt att man använder samma metod varje år, d v s vår standardiserade metod. Upprepning är alltså en förutsättning för att få så bra resultat som möjligt. Efter 15 år av standardiserad inventering har nu byggt en ganska lång tidsserie för lomförekomst i Sverige. Kom ihåg att ju längre en tidsserie är desto mer värdefull är den för att övervaka miljötillståndet i allmänhet och våra lommar i synnerhet. En minst lika viktig förutsättning för att få bra kvalitet på inventeringarna är att vi inventerar så många lokaler som möjligt, inklusive platser lommarna inte häckat vid på senare år. Det finns alltså många anledningar att inventera och vi hoppas att vi tillsammans kan samla mycket information om lommarnas häckningar 2008. Glöm emellertid inte att det ska vara ett nöje att inventera lom! Ha således en riktigt skön vår och sommar vid era lomvatten 2008!

Nog om upprepning! Vi ska ju också förnya oss och under 2008 finns det flera spännande nyheter att se fram emot. Ett par av de intressantaste är att Mats Eriksson ska färdigställa en sammanställning av situationen i Sverige för lommarna. Den baseras i stora delar på föreningens arbete och tar upp allt från förekomst och häckningsframgång till analyser av varför det ser ut som det gör och förslag på åtgärder. Lomkonferensen i Nordnorge förra året gav mersmak och vi planerar därför en svensk lomkonferens i början av oktober i år. Hoppas vi ses där, eller kanske redan på vårt årsmöte 5 april!

Henrick Blank

Årsmötet 2008

Årets årsmöte äger rum i Eksjö, lördagen den 5 april kl. 10, med sedvanliga och stadgeenliga förhandlingar (se separat kallelse). Vill Du deltaga vid årsmötet, meddela helst detta i förväg, och senast måndag 31 mars, till Owe Arnoldsson; tel. 0371-521 00, e-post owe_arn@hotmail.com eller Karen Lund (tel. 0381-140 11); för att underlätta de praktiska arrangemangen, fika m.m.

Årsavgiften för 2008

Årsavgiften för år 2008 är oförändrad, 100 kr, och frivilligt att betala för dem som har rapporterat om lommar för år 2007. Som kriterium för medlemskap gäller alltså betald årsavgift eller att man rapporterat under närmast föregående år - men naturligtvis helt fritt att göra både och. Årsavgiften betalas in på postgiro 123 14 65-4, **och var noga med att ange namn och adress på inbetalningskortet.** Varje år betalas det in några medlemsavgifter där vi inte kunnat spåra avsändaren.

VÄLKOMMEN till årets LOM-inventeringar

Vi står nu inför den 15:e arbetssäsongen inom Projekt LOM. Även om det fortlöpande har skett en förbättring av kvalitén på rapporteringen kan det kanske påpekas ännu en gång att även om Projekt LOM bygger på frivillig medverkan av amatörer kan vi inte ge avkall på

kravet att beräkningsunderlaget för bedömningar av häckningsframgången måste hålla professionell standard. Annars kan trovärdigheten i våra uppgifter ifrågasättas. De flesta rapporter som bygger noteringar från 3-4 besök fördelade över hela häckningssäsongen (april/maj-juli/augusti) uppfyller detta krav. Så vi "klipper och klistrar in" en text från tidigare nummer av LOM-Hört om hur ett "idealschema" kan se ut:

- Ett första besök under maj; så att man kan notera förekomsten av bland annat par och observationer av ruvande fåglar.
- Ett andra besök under juni; så att man kan fastställa förekomsten av stationära par, följa upp häckningsframgången för ruvande fåglar och notera eventuella ungar. Observera att man efter det här besöket inte kan bedöma ett häckningsförsök som misslyckat enbart på kriteriet att en ruvning avbrutits eller att man inte sett några indicier på häckning. Man kan enkelt missa små ungar under detta besök, och avbrutna ruvningar kan följas av en omhäckning.
- Ett tredje besök under juli: Utfallet av det första och andra besöket får avgöra syftet med detta besök men det behövs nästan alltid. I vissa fall behöver man spana av sjön ännu en gång för att säkert fastställa förekomsten av stationära par eftersom man inte lyckats med detta genom besöken 1 och 2, för andra par kan det vara fråga om att följa upp resultatet av fortfarande pågående ruvningar eller att följa upp tillväxten av ungar man sett vid besök 2. Kan man säkert fastställa förekomsten av ett stationärt par eller att ungarna har nått storleksklass III eller IV (50-75 % resp. 75-100 % av föräldrarnas längd) behövs oftast inget fjärde besök.
- Ett fjärde besök senare under juli eller i augusti; i första hand för att fastställa om ungar man sett under tidigare besök nått storleksklass III eller IV.

De punkter där det fortfarande ofta brister i rapporteringen är i första hand följande:

- Ingen uppgift om ungarnas storleksklass. Missas ganska ofta i rapporteringen via SVALAN, där denna information måste skrivas in i kommentar-kolumnen, men av och till också i de rapporter skickas in via e-post eller "postverks"-post.
- När det finns flera par häckande i samma sjö saknas ofta information om hur antalet ungar fördelas mellan olika par. Det räcker inte med att rapportera till exempel 3 par med 4 stora ungar (storleksklass IV); för att kunna använda informationen i beräkningsunderlaget för häckningsframgången måste vi även veta hur ungarna fördelades mellan de olika paren (i det här exemplet kan ju fördelningar vara 1+1+2 ungar, 0+2+2 ungar eller kanske rentav 0+1+3 ungar).
- Det har också visat sig att en del som rapporterar via SVALAN inte lägger in "negativa" besök vid en smålomstjärn eller storlomssjö; t.ex. om man noterat ruvande fåglar under våren-försommaren men inte ser några lommar alls vid ett nytt besök senare under sommaren.

För större sjöar med flera storlomspår får vi ibland frågor om det är nödvändigt att inventera och rapportera om alla par i sjön. Det är naturligtvis bra om så sker men definitivt inte nödvändigt (och för många större sjöar inte heller genomförbart om man inventerar ensam och bara har fritiden till sitt förfogande). Men det är naturligtvis värdefullt med information om att det finns fler par i sjön, tillsammans med uppgifter som gör det möjligt att lokalisera var i sjön det eller de par man rapporterat hållit till, och om möjligt också en bedömning av antalet par. Självfallet skall häckningsresultatet för varje par redovisas separat (eller lämna information så att häckningsutfallet kan bedömas för varje enskilt par i kommentar-kolumnen, om du rapporterar via SVALAN).

Som vanligt bifogas med det här utskicket bland annat inventeringsblanketter och handledning inför årets inventeringar. Materialet kan även hämtas hem via föreningens hemsida.

VÄLKOMMEN TILL LOMSJÖARNA OCH ÅRETS INVENTERINGAR!

Ljusare framtid för lommarna i Sturven!

Vattenreglering är ett känt hot mot lommar. Många är vi nog som känt frustration när vi konstaterat misslyckad häckning eller till och med hittat översvämmade bon efter att vattennivån hastigt stigit. Ofta kunde nivåhöjningen mildrats om de regleringsansvariga hade varit medvetna om lommarna och tagit hänsyn till dem. Även om de regleringsansvariga informeras om lommarnas vattennivåkrav är det svårt att få dem att anpassa vattennivån till lommen. Hasse Österman rapporterar emellertid här om ett lysande och upplyftande undantag från sjön Sturven. Denna sjö är belägen i Lerums kommun och ingår i det sjösystem som regleras av Mölndals kvarnby.

1983 köpte jag mig en kajak och anmälde mig till Södra Älvsborgs Ornitologiska Förenings (SÄOF) "Projekt Storlom", för att inventera bland annat Sturven. Har sedan fortsatt att inventera och kan nu summera att från 1983 till 2007 har de två lomparen i Sturven endast lyckats få nio ungar flygga. Bästa året var 1984, då vattennivån höll sig ganska konstant under ruvningstiden. Då lyckades de två paren få 2+1 ungar på vingarna. Därefter har häckningsframgångarna varit få. I de flesta fall beroende på stora variationer i vattenståndet, då reden dränkts eller hamnat flera meter upp på land. Jag kontaktade Mölndals kvarnby ett par gånger under -80 och 90-talen och informerade dem om storlommarnas utsatthet under ruvningstiden, men fick inget gehör.

Vid årets första lomrunda i början av maj 2007 konstaterade jag ett extremt lågvatten, cirka 90 cm lägre än vid samma tid 2006. Gjorde därför ett nytt försök att kontakta Mölndals kvarnby. Efter att antal samtal och en fördröjning p.g.a. semester, lyckades jag få tag på Per Palmèr på Mölndals kvarnby. Per lovade att omgående se till att sänka nivån några centimeter, då lommarnas reden nu låg i riskzonen. Vilket positivt bemötande!

Vid påföljande lomrunda i början av juni, kunde jag konstatera att det norra lomparet haft tur och klarat av det stigande vattnet och kläckt fram två ungar! Det södra parets rede låg dock mer utsatt för vind, vågor och dessutom några centimeter lägre. Tyvärr var boet vattenfyllt och häckningen spolierad.

Ringde till Per Palmèr i juli och tackade för den snabba insatsen, som räddade det ena parets häckning och gjorde sommarens paddelturer i Sturven extra njutbara. Jag var välkommen att ringa nästa vår när lommarna går tillhäckning, så ska de om möjligt hålla vattnet på en stabil nivå under ruvningen.

Verkligen roligt att möta sådant engagemang och intresse.

Så luttrade lominventerare; Ge inte upp!

Nationellt LOM-seminarium 18 oktober

Önskemål om att ge oss lomentusiaster en chans att träffas får vi ofta höra. Vi stämmer förstås in i detta önskemål och med ett lyckat medarrangemang i den internationella lomkonferensen i Nordnorge 2007 i ryggen tar vi sats för ett eget arrangemang 2008. Tid och plats blir söder om Borås på Fristads folkhögskola (www.fristads.fhsk.se) lördagen den 18 oktober. Seminariet riktar sig först och främst till lom- och naturintresserade i Sverige, men självklart är också gäster från andra länder välkomna. Vi hoppas till exempel på att kunna locka hit lomforskare från något eller några av våra grannländer.

Håll utkik efter mer information på vår hemsida! Mer information kommer också i nästa LOM-hört några veckor före det att seminariet går av stapeln.

Lommar i Västra Götalands län

I augusti 2006 fick Mats Eriksson i uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län att sammanställa tillgänglig information om storlommens och smålommens förekomst och häckningsframgång i Västra Götalands län, att bedöma hot- och problembilden, och ge förslag till riktlinjer för hanteringen av olika frågor som berör de två lomarterna. Uppdraget avrapporterades sommaren 2007 och en rapport är nu under tryckning. Den kommer också att bli tillgänglig i pdf-format via länsstyrelsens hemsida, www.o.lst.se.

Lommar och vindkraft

Det har väl inte undgått någon att vi under de närmaste åren kan förvänta oss en omfattande utbyggnad av vindkraftverk i stora delar av landet. Hittills har den förhärskande inställningen varit att påverkan på fågelfaunan mestadels är försumbar, men erfarenheter från senare år visar att den bedömningen måste revideras. I vår del av världen är det väl kollisionerna mellan vindsnurror och kungsörnar utefter den norska kusten som fått mest uppmärksamhet, men liknande incidenter har också rapporterats från andra håll. Vid lomseminariet i Vardö i Nord-Norge i maj 2007 rapporterades bland annat om hur övervintrande lommar i danska och tyska kustvatten, liksom i Skottland, påverkas av vindkraftverken.

Effekterna på fåglar är av två slag; dels direkta risker för kollision, dels indirekta effekter kopplade till störningar och miljöförändringar. Normalt bedöms kollisionsriskerna vara små, men med undantag för just den typ av ganska storvuxna fåglar med begränsad manövreringsförmåga dit man måste räkna lommarna såväl som många rovfåglar. Indirekta effekter är svårare att utvärdera, speciellt som vindkraftsutbyggnad i stor skala är en ganska ny företeelse, men det finns indikationer på att fåglarna knappast vänjer sig utan att störningseffekterna snarare ökar med tiden. I Skottland har man tagit fram en metod för att kartera områden som bör undantas från vindkraftsutbyggnad eller där man bör göra omfattande anpassningar till fågellivet. Där bedömde man bland annat det kan behövas en skyddszon på 1 kilometer kring häckningssjöar och fiskevatten för storlom eller smålom, och att vindkraftsanläggningar inte bör placeras i flygstråken mellan häckningssjöar och fiskevatten för smålom.

I avsaknad på riktlinjer som utarbetats för svenska förhållanden kan det vara rimligt att tillämpa samma försiktighet om ibland annat Skottland när man bedömer lämpligheten av föreslagna placeringar av vindsnurror i Sverige. Även om det är få personer med ett miljöengagemang som ifrågasätter vindkraftsutbyggnaden i stort, så tycker kanske ändå flertalet av oss att man måste ta hänsyn både till natur- och kulturvårdsvärden. I det sammanhanget kan det finnas anledning att man lokalt bevakar förekomsten av lommar och andra fågelarter när det finns möjlighet att yttra sig om placeringen av nya anläggningar, t.ex. i samband med den kommunala beslutsprocessen.

Det finns också skäl att bygga upp en bättre kunskap om hur lommarna påverkas av vindkraftsutbyggnaden. För att på sikt kunna bedöma om lommarnas häckningsresultat påverkas vill vi därför bygga upp en databas med uppgifter om vindkraftverk kring häckningssjöar och fiskevatten. Här hoppas vi på en medverkan från alla rapportörer, och att de av er som har besöker lomvatten med vindkraftverk belägna inom synhåll från sjön, eller med kännedom om vindsnurror belägna i flygstråken mellan häckningstjärnar och tänkbara fiskevatten för smålommen, hjälper till genom att fylla i en blankett med uppgifter om bland annat antalet vindsnurror och avståndet till dem från lomsjön. Enkätblanketten finns med i det här numret av LOM-Hört, och den kommer även att läggas ut på föreningens hemsida.

Mats Eriksson

Två LOM-vänner borta

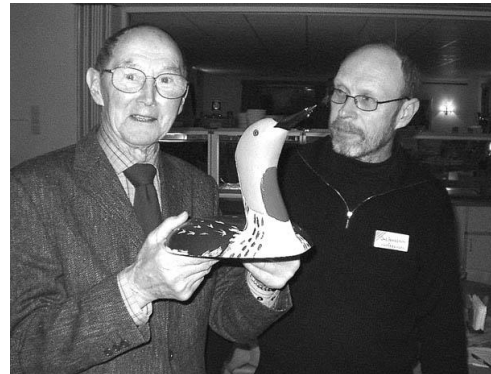
Erik Borgström var under många år en förgrundsgestalt i den värmländska ornitologin - med många uppsatser om flera olika fågelarter, både i Vår Fågelvärld och Ornis Svecia, liksom i Värmlands Ornitologiska Förenings egen tidsskrift Värmlandsornitologen. Ett av de sista arbetena var en omfattande sammanställning av flyttfåglarnas ankomst till Värmland under perioden 1938-2004, skriven tillsammans med Lars Schütt (Ornis Svecia nr 3, 2006, sid 95-111). Bland hans många aktiviteter ingick regelbunden ringmärkning och rapportering av smålommarna på några häckningsplatser i Hagfors kommun, och han gjorde enstaka år även mer heltäckande inventeringar av smålom eller storlom i kommunen; avrapporterade i form av uppsatser i Värmlandsornitologen och mer i detalj till Projekt LOM. Efter en tids ohälsa avled Erik i augusti 2007, efter flera årtiodena av troget arbete för värmländsk och svensk ornitologi.

Erik Borgström med en av sina favoritfåglar, smålommen, i famnen

Foto: Lars-Erik Eriksson

Stig Olausson, som har varit en av trotjänarna i Projekt LOM, men även tidigare medverkade han i den uppföljning av storlommens häckning som samordnades av Södra Älvsborgs Ornitologiska Förening 1982-1992. Stig bodde strax utanför Hindås, halvvägs mellan Göteborg och Borås, och han höll uppsikt över Östra Nedsjön under flera år. Så för storlomsparet i den sjön har vi en dataserie som sträcker sig över 20 år, till och med 2002. Stig hade också regelbunden uppsyn över ett antal smålomspår i trakterna öster och söder om Göteborg under flera år, och han tog fram "prototyp" till en häckningsflotte som visade sig fungera bra (och som i stora drag är den modell som beskrevs i förra numret av LOM-Hört). I sin ungdoms dagar var Stig aktiv som idrottsman, med som bäst en 6:e placering på 10000 meter och två gånger lag-guld i SM i terränglöpning. Stig avled i september 2007 vid en ålder av 86 år.

Stig Olausson mottog här 2003 års LOM-pris av Owe Arnoldsson.

LOM-Föreningens styrelse

- Henrick Blank (ordf.), Västra Storgatan 33 A, 553 15 Jönköping; tel. 036-18 75 01, 070-304 10 11, henrick.blank@webaid.se
- Jenny Pleym (sekr), Tyvik 1, 511 74 Skephult; 033-35 30 13, Jenny.Pleym@boras.se
- Karen Lund (kassör), Oxtorgsgatan 12 D, 575 38 Eksjö; tel. 0381-140 11.
- Owe Arnoldsson, Arnåsholm, 330 26 Burseryd; tel. 0371-521 00, 0485-441 15, owe_arn@hotmail.com
- Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com
- Peter Lindberg, Zoologiska inst., Box 463, 405 30 Göteborg; tel. 031-773 36 42, 070-209 23 15, peter.lindberg@zool.gu.se
- Uno Skog, Herrhagsvägen 221, 791 76 Falun, tel. 023-100 48, 070-531 45 46 uno.skog@spray.se